

הכלה: מיכל מוכל

ערך תלת-איזורי

יועצים בין איזוריים: לואיס ברונט Louis Brunet (צפון אמריקה)

ורה רגינה פונסקה Vera Regina Fonseca (אמריקה הלטינית)

דימיטריס-ג'יימס ג'קסון Dimitris-James Jackson (אירופה)

יו"ר משותף מתאם: אוה ד. פאפיאשוילי Eva D. Papiasvili (צפון אמריקה)

תורגם ע"י רובי שונברגר Robbie Shonberger

תאום: מריה אינו ניאטו, María Inés Nieto

א. הגדרה

הכוונה שעמדה מאחורי המושגים מיכל מוכל של ווילפרד ביון, היתה להקיש מהמצב של יחס ההזנה בין האם לתינוקה למצב של הזוג האנליטי. יחסים אלה מייחדים את האם לא רק כספקית של חלב מרגיע ומרווה, אלא גם כגוף הקולט את כאבו הרגשי של התינוק ומסוגל להשקיט כאב זה ולהשיבו למידות נסבלות. במונחיו של ביון, הדבר מייצג המרה של כאב מ-O (במובן של אימה חסרת-שם) ל-K (ידע), כלומר "עכשיו אני יכול לחשוב על מה שלא יעלה על הדעת!"

מנקודת המבט של השתכללותה של התיאוריה, המושג מייצג הרחבה של תיאוריית ההזדהות ההשלכתית (ר' ערך נפרד **הזדהות השלכתית**), מתיאוריה של הגנה ופנטזיה פרימיטיבית לכלל תיאוריה של תקשורת ארכאית ההכרחית להתפתחות החשיבה.

תהליך ההכלה מרחיב, באמצעות הצעדים הבאים, את יחסי-הגומלין הלינאריים ההדדיים בקרב הזוג של מיכל-מוכל, כמודל התייחסותי לתפקוד מנטאלי: תקשורת של מצב נפשי ('תוכן') מועברת בין השולח לקולט; באופן פוטנציאלי, הקולט 'מכיל' ומטמיר את התוכן הנ"ל באמצעות עבודה נפשית; או אז, השולח יכול להפנים מחדש [את] התוכן המוטמר יחד עם 'פונקציית ההכלה' עצמו.

בעוד האבטיפוס של המודל ההתפתחותי הזה הוא יחסי אם-תינוק, ניתן ליישם את המושג גם כסוג מיוחד של תקשורת לא-מודעת המתרחשת ביחסים דיאדיים, בקבוצות ובתהליך הפסיכואנליטי. נעשה שימוש במושג זה גם בהבנה של תהליכים תוך-נפשיים בהם מנסה הפרט להכיל, להמיר/להטמיר ולבטא במילים את רגשותיו.

בסיטואציה הקלינית, לתהליך ההכלה משמעות מיוחדת בהבנת התהליכים הפסיכואנליטיים וההתפתחות של החשיבה/הסימול. טכנית, משמעות הדבר היא יותר מאשר לשאת בדממה את הצרחות, או ביטויים אחרים של כאב, מצד התינוק/המטופל. כאשר מתאפשר הדבר, התמודדות מכילה עם כאב מערבת הזדהות, הטמרה ופירוש.

ההגדרה הרב מימדית הנ"ל משקפת, מרחיבה ובנויה על ההגדרות באנציקלופדיות ומילונים בשלוש יבשות (Lopez-Corvo, 2003; Skelton, 2006; Auchincloss and Samberg, 2012).

ב. מקורות המושג

שורשי המושג במחקר הקליני על סכיזופרניה (הפרעת חשיבה פסיכוטית), שהתרחש באנגליה בשנות הארבעים על-ידי מלאני קליין וממשיכה - הרברט רוזנפלד, חנה סגל וווילפרד ביון. (ייתכן כי יש למושג קשר גם לניסיונו הקרבי של וו. ר. ביון כמפקד טנק. המושג הצבאי 'הכלה' משמעו צימצום ומיזעור של החיכוך בשדה הקרב, ללא ביטולו בהכרח, והפיכתו בכך לניתן יותר לשליטה).

מאמרה של קליין "הערות לגבי מנגנונים סכיזואידיים" (1946) הבהיר את השקפתה לגבי נקודות הקיבעון הפתולוגיות של סכיזופרניה בשלב פרימיטיבי מוקדם בחיי התינוק, מהלידה ועד שלושה חודשים, אותו היא כינתה עמדה "פרנואידית-סכיזואידית". בעמדה זו פעילים יחסי אובייקט-חלקי, חרדות רדיפה ואיון ומנגנוני הגנה פרימיטיביים כפיצול, הזדהות-השלכתית, הכחשה וכל-יכולות. היה זה בעיקר רוזנפלד (1959, 1969) במחקריו הקליניים (1950-1970), שהעמיק בהבנת ההזדהות ההשלכתית. הוא חשף את התהליך בעולמו הניקוטי הפרימיטיבי של המטופל: מטופלים משליכים את האובייקט הפנימי, חלקי אובייקט ואת החלקים הקונפליקטואליים של העצמי אל-תוך האובייקט – השד והגוף של האם/המטפל – כדי להתמודד איתם באמצעות האובייקט, ולהפוך אותם בעקבות הפנמתם החוזרת וההזדהות עמם לחלק מהעצמי. תהליכי ההשלכה וההפנמה החוזרת האלה, הפכו לחלק יסודי בחקר המיכל-מוכל של ביון.

התייחסויותיו ההתחלתיות של ביון לנושא התיאוריה של המיכל-מוכל הופיעו בכתביו משנות החמישים, בעיקר במאמריו "התפתחות החשיבה הסכיזופרנית" (1956); "הבחנת האישיות הפסיכוטית מן הלא-פסיכוטית" (1957); "על ההזיה" (1958); ו"התקפות על חיבורים" (1959). בהתייחסו ליחס של התינוק לשד של אימו במסגרת תיאוריית ההזדהות ההשלכתית של מלאני קליין (1946), הוא מדגיש את חשיבות ההסתגלות בין האם/השד שלה לבין התינוק בהתמודדות עם חרדות הפירוק והמוות אותן התינוק חווה. נוכחותו המספקת של השד/מיכל הוא תנאי מפתח להתמודדות עם רגשות ולשינוי שלהם, תוך יצירת אפשרות ללמידה רגשית. לפיכך, המשגותיו של ביון לגבי מושג ההזדהות ההשלכתית כהגנה פרימיטיבית של האני, השתכללו לכלל תיאור של הזדהות השלכתית נורמטיבית ומציאותית מבחינה התפתחותית שמובלעת במודל של מיכל-מוכל.

ג. מיכל-מוכל (הכלה): השתכללות התפתחות המושג אצל ביון

במאמרו "התקפות על חיבורים" משנת 1959, תיאר ביון את התנסותו עם מטופל פסיכוטי, שהסתמך על הזדהות השלכתית כדי לפנות חלקים מאישיותו אל-תוך האנליטיקאי. מנקודת מבטו של המטופל, אם יכלו השלכותיו להשאיר מספיק זמן במנוחה בתוך נפשו של האנליטיקאי, הוא יוכל להפנימם חזרה בביטחה. ביון תיאר כיצד כאשר הרגיש המטופל שהשלכותיו פונו מהר מדי על-ידי האנליטיקאי, כלומר שרגשותיו לא שונו, הגיב המטופל בניסיון להשליכם שוב אל-תוך האנליטיקאי בעוצמה ובנאשיות יתר. ביון מקשר תהליך קליני זה להתנסותו של המטופל עם אימו, שלא יכולה היתה לשאת את הלקיחה פנימה של השלכות התינוק ושלא הכלה את פחדיו המושלכים של התינוק. ביון מציע ש"אם מבינה מסוגלת לחוות את תחושת האימה, שעומה ניסה תינוק זה להתמודד על-ידי הזדהות השלכתית, ולשמר עדיין נקודת מבט מאוזנת" (ביון, 1959 עמ' 105).

ביון ממשיך ומפתח רעיונות אלה בספרו "ללמוד מן הניסיון" ובמאמר "תיאוריה של חשיבה", שניהם משנת 1962, בתארו את מצבה הנפשי של האם, הנתונה בקליטות בשעה שהיא מוכנה להכניס פנימה ולהכיל את האימה של התינוק, כחלימה (Reverie). ביון מרחיב לגבי האופן בו משפיעה הסביבה, באמצעות יחסים ראשוניים, על ההתפתחויות התוך-נפשיות, כשהוא כולל את רעיון החלימה האימהית ורעיון ההזדהות ההשלכתית. חלימה מתייחסת למצב נפשי קולטני (Receptive), שבו מזדהה האם ומגיבה למה שמושלך על-ידי הילד. באמצעות חלימה מנטאלית יוצרת האם הבנה חדשה לגבי מה שהילד מנסה לתקשר. האם ממירה את מה שביון מכנה יסודות בטא לכלל יסודות אלפא, שאותן ניתן לתקשר בחזרה אל הילד. תהליך זה הופך למודל הראשון של מיכל-מוכל. תהליך זה מערב באופן ספציפי את הצעדים הבאים: ראשית, האם הנתונה במצב של חלימה, מקבלת ומכניסה לתוכה את ההיבטים הבלתי נסבלים של העצמי, את האובייקטים, הרגשות והחוויות החושיות הבלתי מעובדות (יסודות בטא),

שהושלכו בפנטזיה לתוכה על-ידי תינוקה. שנית, עליה לשאת את מלוא ההשפעה שיש להשלכות האלה על נפשה ועל גופה למשך הזמן הנחוץ כדי לחשוב עליה ולהבינו, תהליך שביון מכנה הטמרה (transformation). ואז, אחרי שהטמירה את חוויותיו של התינוק בתוך נפשה, עליה להשיבם אליו בהדרגה, בצורה מנוטרלת מרעלים ובת-עיכול (בזמן שהוא יכול לעשות בהם שימוש), המתבטאת בגישה ובאופן שבו היא מטפלת בו. ביון מתייחס לחלק האחרון הזה של התהליך כאל הוצאה לאור (publication), מה שאנו היינו מכנים פירוש. היכולת 'להכיל' מניחה אם שיש לה גבולות ומרחב פנימי המסוגל לאכלס את חרדותיה שלה ואת אלה שהיא רכשה ביחס לתינוקה; אם שיש לה יכולת מפותחת היטב לשאת כאב, להרהר, לחשוב ולמסור את מחשבותיה באופן שהוא משמעותי לתינוקה. אם שבעצמה היא נפרדת, בלתי פגועה, קולטנית, מסוגלת לרברבי ולנתינה הולמת, היא אם המתאימה להפנמה כאובייקט 'מכיל'. הזדהותו של התינוק והטמעתו ההדרגתית והאיטית אובייקט כזה, מובילה להתפתחות של מרחב נפשי הולך וגדל, של יכולת להענות משמעות, ולהשתכללות של נפש שיכולה לחשוב בעצמה. ביון קרא לתהליך זה פונקציה אלפא.

בספרו "יסודות הפסיכואנליזה" (Elements of Psychoanalysis, 1963), עוסק ביון ביחסים הדינאמיים בין המיכל למוכל, יחסים המסומנים באופן אבסטרקטי כ-♂ ו-♀, ומשמישים כיסוד הראשון של הפסיכואנליזה. ל-♂ (מוכל) יש איכות חודרת ול-♀ (מיכל) איכות קולטנית/מקבלת. בקונטקסט הזה, ♀ ו-♂ אינם מוגבלים למשמעות המינית הספציפית, הם נטולי הקשר מיני. הם מייצגים משתנים או נעלמים: פונקציות ה-♀ ו-♂ נוכחות בכל סוגי היחסים, ללא תלות בהגדרות מיניות. ה-♂ (מוכל) חודר לתוך ה-♀ (מיכל), שמקבל אותו ומושפע ממנו הדרת, מה שמוביל ליצירתו של תוצר חדש. השימוש בסמלים ♀ ו-♂ מדגיש את טבעה הביולוגי של הנפש וכולל גם את מושגיהם של פרויד ושל קליין לגבי מיניות והתצורה האדיפלית. ביון מדגיש בכתביו המאוחרים יותר את ההדדיות בין שני החלקים ואת פוטנציאל הגדילה ויחסי הגומלין ביניהם. הפרדוקס ביחסים הדינמיים מיכל-מוכל הוא ביחסי הגומלין ההדדיים: דבר מה מוכל ודבר מה מכיל מקיימים גם את הפונקציה של הכלה הדדית ושל מוכלות. מבחינה התפתחותית, משמעות הדבר שהשד כמיכל לחרדותיו של התינוק יכול לשמש גם בתפקיד הפוך: התינוק כמיכל להיבטים מסויימים של אישיותה של האם.

מאוחר יותר, מודגשת ההדדיות בקונטקסט הקליני: "הרמז לכך טמון בהתבוננות בתנודות אשר עושות ברגע אחד את האנליטיקאי ל-♀ ואת האנליזנד ל-♂ וברגע אחר מחליפות תפקידים..." (ביון, 2018, עמ' 143).

ביון הדגיש לאורך כל הדרך, ש"להכיל" משמעו פעילות ותהליך שמאפשרים תצורה של מחשבה והמרתה למילים; זוהי עמדה מנוגדת לזו הטריטוריאלי והמצומצמת של ההכלה והקבלה כקליטות פאסיבית גרידא. הספר "הטמרות שינוי מלמידה לגדילה" (1965) עוסק בהצגה המלאה והמורכבת של פניהם הרבים של תהליכי ההתמרה. ביון מציג בספר זה מושג מטה-תיאורטי של 'O' כנקודת ההתחלה, ובאופן פוטנציאלי כנקודת הסיום של תהליך רב-כיווני והטמרת. מושג זה מקיף את 'האימה חסרת השם' שלא תעלה על הדעת, 'יסודות בטא', 'הדברים כשלעצמם'; אך גם את "המציאות המוחלטת", 'יראת כבוד' ו'אימה' (Bion, 1965; Grotstein, 2011a, p. 506).

חשוב למקם את התיאוריה של חשיבה ומחשבות של ביון (Bion, 1962a, 1962b, 1963, 1965,) (1970) בקונטקסט של מיכל-מוכל כמערכת מדעית היסקית. על-פי תיאוריה מקיפה זו, יש מקורות שונים ל"מחשבות" ול"מנגנון חשיבה", כאשר "מחשבות" מתקיימות ללא תלות במנגנון החשיבה שלהן: "מחשבות" אינן תוצר של מנגנון החשיבה. יחסי מיכל-מוכל משמעותיים עבור שתיהן. ניתן לראות לפיכך ביחסי מיכל-מוכל כעֵבֶר של החיים המנטאליים.

על-פי תיאוריה זו, ראשיתה של "מחשבה" היא תהליך שבו יחסי מיכל-מוכל הם צעד ראשוני. תנאי להשגת איכות מנטאלית (ייצוג, מחשבה) לתוכן הנפשי (רגש, תפיסה חושית) הוא קיומו של מיכל המסוגל להכילו. האובייקט הטיפוסי לפונקציה זו ("מיכל" המסומן ♀) הוא שד האם, פרה-קונספציה מולדת

הממתנה למימוש. גירויים חושיים ורגשיים ("תכנים"), המתלכדים עם "מיכל" הולם, מוטמרים לכלל "מוכל" (המסומן ♂) ויוצרים בכך יחסי "מיכל-מוכל", רגע של התפתחות ראשונית של מחשבה על-ידי חושב. יחס מיכל-מוכל זה (♂-♀) מאפשר התרחשות של חוויה רגשית, אשר תאפיין בחיבור המכשיר אותו, L (אהבה), H (שנאה), או K (ידע, מחשבה). תוך שהיא משיגה קשב מהמודעות, חוויה רגשית זו יכולה להיות מוטמרת באמצעות פונקציית אלפא לכלל יסוד אלפא, המונדה של החיים המנטליים.

הופעתן של "מחשבות" כופה את יצירתו של מנגנון שיתמודד איתן. לשם כך חוברים שני מכניזמים יסודיים, זה של המיכל-מוכל (♂-♀) וזה של היחסים הדינמיים בין העמדות הפרנואידי-סקיואידי והדיכאונית (PS<->D).

מודל המיכל-מוכל עוסק גם בהשתכללותה של החשיבה כגורם חיובי (+K) או שלילי (-K). בהיבט של גדילה מנטלית, אפיין ביון בשנת 1962 את היחס ♂ ו-♀, התלויים באופן מועיל זה בזה ללא נזק לאף אחד מהם, כחיבור קומנסלי. במונחי מודל, האם והילד יוצאים נשכרים בתנאים של גדילה (Lopez-Corvo, 2002, p. 158). הילד מפנים פעילות זו בדיאדה באופן שמותקנים בו יחסי ♂/♀ מיכל/מוכל, ומאפשר את התפתחותה של פונקציה אשר תעודד את התהוותה של אישיות מורכבת ויצירתית, כדי להתמודד עם השאלות המנטאליות שיתעוררו במשך החיים.

ביון עושה שימוש במושג "רשתית אינטגרטיבית" (Integrative Reticulum) של אליוט ז'אק (1960) כדי לחבר מודל שבו "המרווחים הם שרוולים, והחוסים הבונים את לולאות הרשתית הנם רגשות" (ביון, 1962, עמ' 110). הרשתית קולטת באמצעות תהליך שכולל בהכרח מידה של סבילות ללא-ידוע, גם "תכני" ♂ הולכים ומתרבים [השרוולים הנוצרים מצפים עדיין לתכנים]. מאידך, למידה תלויה במסוגלותו של ♀ להשאר באינטגרציה בשעה שהוא מרחיב את מידת גמישותו, בדומה לרחם המתרחבת כדי להתאים את עצמה לגדילת העובר (סנדלר, 2009).

בבחינה מחדש של המושג בספרו "קשב ופרשנות" (1970), ביון זונח את ניסוחו הקודם (ביון, 1962) בנוגע לחיבורים (אהבה, שנאה וידיעה) ומציע גישה חדשה, המדגישה את היחסים בין המיכל למוכל. שלושת סוגי החיבורים מאופיינים כעת כקומנסלי, סימביוטי ופרזיטי. במושג קומנסלי הוא מתכוון ליחסים שבהם שני האובייקטים חולקים שלישי לרווחת כל השלושה, כמו למשל ביסודות התרבות אליה שייכים המיכל והמוכל. ביחס הסימביוטי הוא רואה קשר, שבו האחד תלוי בשני לרווחתם ההדדית. אנו יכולים למצוא סוג כזה של יחסים במקום שבו האחד עושה שימוש בהזדהות השלכתית כתקשורת והמיכל ממיר זאת לכלל משמעות חדשה עבור שניהם. ביחס הפרזיטי הוא מתכוון לסוג יחסים שבהם האחד תלוי באחר כדי ליצור שלישי שהוא הרסני עבור השלושה. במקרה כזה, ההזדהות ההשלכתית היא נפיצה והרסנית למיכל. המיכל הרסני גם הוא לתוכנו. המיכל מערטל את המוכל מאיכויותיו החודרניות והתוכן מערטל את המיכל מאיכויותיו הקולטניות (ביון, 1970, עמ' 129).

החיבור ההרסני מרמז על הכשל של מיכל/מוכל: מבחינה התפתחותית, כאשר יש לתינוק נטייה לתוקפנות חזקה מדי או לצרות-עין, או כאשר סבילותו נמוכה לחרדה ופחדים במצבי תיסכול, לעיתים אין האם מסוגלת לעודדו לגדילה הולמת, גם אם יכולתה לפונקציה הכלה היא רגילה. התגובות והפעולות של האם והתאמתה אליו אינן מספיקות כדי להקל על חרדותיו ופחדיו, ונעשה קשה לו להפנים את הפונקציה המכילה שלה ולזהותה כמתאימה להיות חלק מעצמו. ובניגוד לכך, כאשר פונקציית הכלה האמהית אינה מספיקה, אין היא יכולה להבין כהלכה ולתפוס את חוויות החרדה המושלכות של התינוק, גם אם מזגו של התינוק נורמלי. במצבים כאלה, מה שמשיבה האם לתינוק אינו אינטגרטיבי והמשמעות שלו מבלבלת, והתינוק אינו יכול לקבלו כחוויה המשמעותית שלו.

לפיכך, לצד +K המטפה גדילה, קיים K- המרמז על קשר סימביוטי או פרזיטי בין מוכל מסומן ♂ לבין מיכל מסומן ♀, שיהיו אופן אחר להתמודדות עם מצבים רגשיים, בניגוד למחשבה והגדילה שכרוכה בה. כלומר, יחסים שעלולים להוביל להרס הדדי.

תוך שהוא מיישם את מושג ההכלה על מערכות חברתיות, ביון תיאור את הקונפליקט בין הקבוצה (או הממסד, הסדר החברתי המסודר) לבין המיסטיקן, הפרט אשר מביא לקבוצה רעיון חדש ובעל פוטנציאל מערער. הפרט המייצג את הרעיון החדש צריך להיות מוכל בתוך הקבוצה, אך הדבר עלול להוביל לריסוק הרעיון החדש בידי הקבוצה, או להתפרקות הקבוצה לרסיסים תחת לחצו.

עם הופעתו של K- ישנה נוכחות של צרות-עין והרגשת פחד, שחברים בהחלטיות כדי לא לפתח מחשבות ויצירתיות הנחוצות למודל הביוניאני של חיים נפשיים. תצורת (♀,♂) - (מינוס מיכל-מוכל) מובילה למוסרנות מוגברת ולעליה של "אני-עליון המכריז על עליונות מוסרית של ביטול-מעשה וביטול-למידה, ועל היתרון שבמציאת הפגום בכל דבר" (Sandler, 2009, pp. 262-263).

מעניין לציין בהקשר זה שבספרו "קשב ופרשנות" משנת 1970, ביון מתייחס בתחילה למיכל-מוכל שעבר שינוי כאל 'שינוי קטסטרופי', שתהיה בו הרחבה של שני המרכיבים.

כשסיכם ביון והמשיך לפתח את שיטתו התיאורטית בספרו "קשב ופרשנות: גישה מדעית לתובנה בפסיכואנליזה ובקבוצות", נראה היה שתרומתו בנושא ה"הכלה" צנועה, אולם היא הפכה בהדרגה למושג חשוב ומארגן חדש בפסיכואנליזה. הוא איפשר לאנליטיקאים ולמטפלים "משני צידי המעבר", לדבר בשפה משותפת על התקשורת האפקטיבית הטרומ-מילולית. נראה היה שביון פתח באמצעות ה"מיכל/מוכל" שלו נתיב משמעותי חדש לוורטקס של טופוגרפיה מנטאלית, לצד שיחלוף הפונקציות של L (אהבה), H (שנאה) ו-K (ידיעה), שאמורות לשרת את מושג מיכל/מוכל ולפעול איתו הדדית.

עד כאן, טבעה של האינטראקציה המתרחשת הן בתוך העצמי, הן בין העצמי לאובייקט(ים), הוגבלה לפעולתן של ההפנמה וההשלכה (מאוחר יותר הזדהות השלכתית והפנמתית). שתי פונקציות אלה, היו המבשרות של כל מנגנוני ההגנה שבאו בעקבותיהן וייצגו את המגבלות של המודל הפסיכואנליטי של אדם אחד, מודל שגרס שהמבנה התוך-נפשי היה תוצר של ייצוגיו של הסובייקט בלבד.

ביון פיתח במודל מיכל/מוכל אפיסטמולוגיה ייחודית של התקשורת הבסיסית בין האם לתינוק, שבה תהליך החשיבה הראשוני מתחיל בהזדהות ההשלכתית של 'מחשבות (רגשות) ללא חושב' של התינוק (ביון 1970, עמ' 139) אל-תוך אמו-כמיכל, שהחלימה שלה ופונקצית האלפא מטמירה אותן למחשבות שניתנות לחשיבה, לרגשות, חלומות וזיכרונות. פונקצית האלפא של התינוק מבשילה באמצעות תקשורת כאלה, כשהוא "מתחיל לחשוב בעצמו תוך שהוא משליך לתוך האובייקט-מיכל הפנימי שלו עם פונקצית האלפא של עצמו..." (Grotstein, 2005, p. 1056). מבחינה קלינית והתפתחותית, פונקצית מיכל/מוכל הופכת כיוון בין שני השותפים באופן דיאלוגי. לדעת גרוטשטיין (2005), 'צוות מיכל-ההשלכות-אם-תינוק' מייצג מודל בלתי ניתן לצימצום של שני-אנשים, שעל-פיו מודל אדם-אחד הקודם, המתבסס על השלכה, הפנמה ו/או הזדהות השלכתית, יהיה תוצאת ברירת המחדל של הכלה כושלת. באנלוגיה קלינית, מודל שני-אנשים של מיכל/מוכל כולל את נוכחותו ואת פעילותו של אנליטיקאי, למרות שהוא ממשיך להתרכז באנליזנד. כשזירת ההתרחשות הפסיכואנליטית האינטראקטיבית מורחבת למבט תלת-מימדי של שני-אנשים, ניתן לחקור את הפרספקטיבה (וורטקס) האינטרסובייקטיבית. ניתן כעת לראות בהכלה כמצמיחה במהירות תופעות של העברה/העברה-נגדית, כשהיא הופכת לקשר סמוי ('סדר חבוי') בין השתיים (Grotstein, 2011b).

ביון חיבר בכמה ממסעותיו התיאורטיים (Bion, 1965, 1970, 1992) בין מושג ההכלה לבין הצורות האידאליות של אפלטון והדברים כשלעצמם של קאנט. הסובייקט המשליך מפעיל כאן את המקבילה למיכל/מוכל, עם המופעים של L, H ו-K, השרויים במצבם הרדום, האוניברסלי והקדום, שתואם את הצורות האידאליות והדברים-כשלעצמם.

אחרי ביון, פסיכואנליטיקאים דנו, הרחיבו ופיתחו מימדים שונים של מודל המיכל-מוכל. להלן כמה דוגמאות להרחבות ולפיתוחים אלה, המתפרשים על איזורים פסיכואנליטיים שונים מכל העולם.

באנגליה, הדגיש רונלד בריטון (1998) כיצד מילים מהוות מיכל לחוויה רגשית ויצירות סביבו 'גבול סמנטי', בשעה שהסיטואציה האנליטית עצמה מספקת 'עולם תחום' ומקום שבו ניתן למצוא משמעות. הוא הרחיב גם בנושא של 'הכלה ממאירה', יחסי מיכל-מוכל הרסניים הדדית, שבהם הסובייקט העומד בפני רעיון חדש יכול להעלות בדעתו רק שתי חלופות (קטסטרופיות), 'כליאה או ריסוק'. עבודתה של בטי ג'וזף הדגישה את ההיבט התקשורתי של הזדהות השלכתית במטרה לשמר איזון נפשי, ואת האפשרות של תהליך המוביל, במידה והוא מוכל, לשינוי נפשי (Joseph, 1989).

אנליטיקאים צפון אמריקנים כדוגמת ג'יימס גרוטשטיין (1981, 2005), רוברט קייפר (1999) ותומס אוגדן (2004) תרמו גם הם תרומות משמעותיות למושג. גרוטשטיין פיתח את המושג שלו 'הזדהות טראנס-השלכתית', כשהוא מתייחס ספציפית לתהליך המסירה הקדם-לשוני של תקשורת מיכל/מוכל: "כך, כאשר פועל האנליטיקאי כמיכל לחוויות של... האנליזנד, ... האנליזנד מזדהה השלכתית את מצבו הרגשי באופן לא-מודע לתוך דמות האנליטיקאי, בתוויה להפטר מכאביו ולגרום אותם לאנליטיקאי באמצעות תפועול של דמותו... האנליטיקאי, המתאווה להיות משתף פעולה מועיל ביוזמה המשותפת, הופך קולט ופתוח... דבר זה... גורם אצל האנליטיקאי ליצירת-נגד של דמות השלכותיו של האנליזנד..." (Grotstein, 2005, p. 1064). קייפר הדגיש כיצד רכיב מפתח בהכלה תלוי ביכולתו של האובייקט הקולט את ההשלכה לשמר גישה מציאותית כלפי החלק המושלך, וזאת כדי להיות מסוגל לחשוב אודות ההשלכה ומתוך כך להשיבה באופן נשלט יותר. הוא מבין זאת כתהליך שהוא מעבר להחזקה, שמטרתה בעיקר תמיכה בנרקיסיזם של המטופל. עבודתו של תומס אוגדן התמקדה בהזדהות ההשלכתית המעורבת בסובייקטים הנתונים באינטראקציות. מודל מיכל-מוכל התקבל כעת לא רק בחוגים קליינאניים, אלא גם מחוצה להם. ארנולד מודל (1989) ואחרים הדגישו את הפונקציה המכילה של המסגרת הפסיכואנליטית בכללה, וג'ודית מיטראני (1999, 2001) הרחיבה לגבי חשיבות פונקציית ההכלה של האנליטיקאי עבור ההתפתחות של מצבים (פסיכו)סומטיים בתוך פרדיגמות ההעברה-העברה-נגדית.

המודל הקנדי-צרפתי העכשווי של לואי ברונט (Brunet, 2010), שהוא דוגמה למיזוג של חשיבה 'ביוניאנית מאוחרת' (Grotstein, 2005) וצרפתית (De M'Uzan, 1994), מציע הבניה קלינית ספציפית של המושג. להכלה כאן היבטים "פנטזמטיים" וגם "אמיתיים" שיש להבינם במחבר. ישנם היבטים תוך-נפשיים "פנטזמטיים" בנפשם של המטופל ושל האנליטיקאי ויש תגובה "אמיתית" מצד האנליטיקאי או האובייקט. לפנינו טקסונומיה מקוצרת בת חמש פעמות המובילה לתגובה מכילה נאותה:

1. נקודת ההתחלה יכולה להיות מורכבת מהזדהות השלכתית של מטופל (השלכה/פליטה של תוכן מטריד לתוך האנליטיקאי) המקושרת לפנטזיה לא-מודעת של המטופל, בדבר קיומו של אובייקט בלתי ניתן להריסה בפוטנציה, שיוכל "להכיל" את ההשלכות המסוכנות הללו ושיהיה מסוגל להחזיר לילד (למטופל) גירסה "נסבלת" שעברה "אינטגרציה" של תוכן זה;
2. בעקבות תנועה תוך-נפשית ראשונה זו, מוסיף המטופל, או הילד, תקשורת תת-לשונית ולשונית, גישות והתנהגויות, הפועלות כאינדוקציה רגשית כלפי הסובייקט (אנליטיקאי, הורה). אינדוקציות אלה הן ניסיונות "לגעת באנליטיקאי" כדי לגרום לו להרגיש ולקחת לתוך עצמו את מה שהושלך (Grotstein, 2005 'ר');
3. האובייקט ה"אמיתי" – האם, האנליטיקאי – צריך להסכים להינגע, להיות מושפע, להתרגש, להפגע, להיות למעשה בשימוש בכל דרך המתחייבת מההעברה של היסודות הארכאיים מצד המטופל/הילד;
4. האם, האנליטיקאי – מרגישה באמצעות הזדהויות רגשות שחלקן מודעות, אך בעיקר ל-מודעות. העירוב של ההזדהויות האלה ושל החרדות והקונפליקטים שהוצתו אצל האם/האנליטיקאי, יוצרים תרכובת של זולת-עצמי. ד'מאוזן (De M'Uzan, 1994) חקר היבט זה באמצעות מושג הכימרה;

5. כימרה זו חייבת "להיות מובנת ומוטמרת" על-ידי האנליטיקאי. ניתן לראות עבודה זו כ"עיכול נפשי" של הקונפליקטים והרגשות שהונעו על-ידי ההשלכות של המטופל/ילד ושל האנליטיקאי/אם. או אז, עליו להשיב "תוכן מעוכל", כשהסכנה היא להעביר הזדהות השלכתית נגדית.

באמריקה הלטינית, הרחיב קסורלה (Cassorla, 2013) אודות הפונקציה הסימלית של ההכלה של האנליטיקאי בקונטקסט של 'ביטוי בפעולה' (ר' ערך נפרד ENACTMENT). הוא כותב על היכולת לסמל בתור תוצר של פונקציה- α מכילה מובלעת, שהאנליטיקאי משתמש בה בזמן של ביטויים בפעולה כרוניים. בהקשר זה, פונקציה α המובלעת של האנליטיקאי, היא יכולתו לשאת (להכיל) את התנועות החוסמות שחדרו לתהליך האנליטי, מבלי לוותר על חיפוש של גישות חדשות להבנת מה שמתרחש, על הכנת פירושים עתידיים (של ביטויים בפעולה), במידה ואלה יחוו כמשמעותיים על-ידי האנליזנד.

ה. מושגים קשורים

מודל המיכל/מוכל התפתח במקביל למושגי "חלל" אחרים של הנפש, המתמקדים בהכרח של הפנמת פונקציה אימהית לצורך פיתוח יכולת לחשיבה/סימול/מנטליזציה.

יש להבחין בין הכלה למושג ההחזקה (Winnicott, 1960). כמו מושג ההכלה, מושג ההחזקה של ד. וו. וויניקוט מציע, שלא ניתן להבין את התינוק במנותק מאימו ושהפנמה (internalization) של פונקציה ה'החזקה' האימהית, הכרחית להתפתחות הנפשית. עם זאת, החזקה היא מונח מקיף יותר, הכולל רגישות נפשית מוגברת לצרכיו של התינוק, כמו גם החזקה פיזית ואספקה סביבתית כוללת (Winnicott, 1960). מאידך, הכלה מציינת מעורבות תוך-נפשית אקטיבית יותר מצד האובייקט, התלויה יותר באישיותה.

אסתר ביק (1968), דונלד מלצר (1975) ומאוחר יותר ובדרך שונה במקצת דידייה אנוזיה (1989), המשיגו את התפתחותו של אני-עור, שנודעת לו פונקציה הכלה. אנדרה גרין (1999) כותב על ההכרחיות של הזיה שלילית (negative hallucination) של הפונקציה האימהית, לצורך יצירת חלל פנימי לסימבוליזציה. אלה האחרונים נבדלים מביון בהדגישם מצבים, שבהם לא הושג עדיין חלל נפשי ומצבי התייחסות פרימיטיביים אחרים (שקודמים להזדהות השלכתית), כמו הזדהות דביקה למשל.

ו. שימושים בהווה ומסקנות

למודל מיכל-מוכל יישומים רבים בפסיכואנליזה העכשווית. בפסיכואנליזה הקלינית, מרבית הפסיכואנליטיקאים העכשוויים, ללא קשר לאוריינטציה התיאורטית, מחשיבים את ההכלה כבעלת חשיבות מרכזית. מושג זה מיושם לא רק בהבנת תהליכי הזדהות השלכתית, אלא גם בעבודה עם מצבים נפשיים הנשלטים בעודפות של מתח/רגשות כתוצאה מטראומה ו/או ממצבים נפשיים שאינם מובחנים. רבים היו מדגישים כיום גם את חשיבות הפנמת הפונקציה האבהית, ולא רק את החלימה ופונקציית אלפא האימהיות. כלומר, את הקשר בין האב לאם, זה שמאפשר לה לשמר הלך נפש מאוזן, בשעה שהיא דואגת לצרכי תינוקה, ומאפשר במקביל חלל טריאנגולרי.

תיאורית ההכלה של ביון מאפשרת רציונל חדש ליעילות הטיפולית. זוהי תיאוריה של חשיבה המתבססת על חוויה רגשית של ידיעה, אותה הוא מסמן כ-'K', ועל חיפוש האמת במפגש הטיפולי, החיוני עבור הנפש בעיני ביון כמו אוכל לגוף. במונחים טכניים, התיאוריה מסייעת לאנליטיקאי במהלך הפגישות להתמצא באשר למה שנראה כדורש עבודה נפשית של 'הכלה', כדי להביא לשינוי נפשי.

ENACTMENT

PROJECTIVE IDENTIFICATION

REFERENCES

- Anzieu, D. (1989). *The Skin Ego*. New Haven: Yale University Press
- Auchincloss, E. and Samberg, E. (Eds.) (2012). *Psychoanalytic Terms and Concepts*. New Haven: Yale University Press.
- Bick, E. (1968). The Experience of the Skin in Early Object Relations. *Int. J. Psycho-Anal.*, 49: 484-486.
- Bion W.R. (1959). Attacks on linking. *International Journal of Psychoanalysis* 30:308-15, 1959, republished in Bion, W.R. (1967). *Second Thoughts*. Heinemann, 1967, pp 93-109
- Bion, W.R. (1962a). *Learning from Experience*. London: Tavistock.
- Bion, W.R. (1962b). The Psycho-Analytic Study of Thinking. *International Journal of Psycho-Analysis*, 43:306-310
- Bion, W.R. (1963). *Elements of Psycho-Analysis*. London: Heinemann.
- Bion, W.R. (1965). *Transformations: Change from Learning to Growth*. London: Tavistock.
- Bion, W.R. (1970). *Attention and Interpretation*. London: Tavistock.
- Bion, W.R. (1984). *Second Thoughts: Selected Papers on Psychoanalysis*. London: Karnac.
- Bion, W. R. (1992). *Cogitations*. London: Karnac.
- Britton, R (1998). *Belief and Imagination*, London: Routledge.
- Brunet, L. (2010). *Limites, transferts archaïques et fonctions contenantes. In Les psychoses. Traite de psychopathologie de l'adulte*. C. Chabert, ed., Paris: Dunod, 133-172.
- Caper, R. (1999). *A Mind of One's Own*, London: Routledge.
- Cassorla, RMS (2013). When the Analyst Becomes Stupid. An Attempt to Understand Enactment Using Bion's Theory of Thinking. *Psychoanal Q*, 82: 323-360.
- De M'Uzan, M. (1994). *La Bouche de l'inconscient*. Paris: Gallimard.
- Green, A. (1999). *The Work of the Negative*. London: Free Association Books
- Grotstein, J.S. (1981). Wilfred R. Bion: The Man, the Psychoanalyst, The Mystic. A perspective on his life and work. *Contemporary Psychoanal.*, 17:501-536
- Grotstein, J. (2005). 'Projective Transidentification': An Extension of the Concept of Projective Identification. *Int. J. Psycho-Anal.*, 86: 1051-1069.

- Grotstein, J. (2011a). Bion's Dream: A Reading of the Autobiographies. By Meg Harris Williams. London: Karnac, 2010. 131 pp. *Psychoanalytic Quarterly*, 80:504-510.
- Grotstein, J. (2011b). "The Psychoanalytic Covenant: The Hidden Order of Transference and Countertransference." 2011 Franz Alexander Lecture, Sponsored by the New Center for Psychoanalysis. Friday March 25, 2011.
- Jaques, E. (1960). Disturbances in the Capacity to Work. *International Journal of Psycho-Analysis*, 41:357-367.
- Joseph, B. (1989). *Psychic Equilibrium and Psychic Change*, London: Routledge.
- Klein, M. (1946). Notes on Some Schizoid Mechanisms. *International Journal of Psycho-Analysis*, 27:99-110
- Lopez Corvo, R.E. (2002). *Diccionario de la obra de Wilfred R. Bion*. Madrid: Biblioteca Nueva.
- Meltzer, D. (2008). *Explorations in Autism*, London: Karnac.
- Ogden, T. (2004). On Holding and Containing, Being and Dreaming. *Int. J. Psycho-Anal.*, 85:1349-1364.
- Mitrani, J. (1999). The Case of 'The Flying Dutchman' and the Search for a Containing Object. *Int. J. Psycho-Anal.*, 80:47-69.
- Mitrani, J.L. (2001). 'Taking the Transference': Some Technical Implications in three Papers by Bion. *Int. J. Psycho-Anal.*, 82:1085-1104.
- Modell, A.H. (1989). The Psychoanalytic Setting as a Container of Multiple Levels of Reality: A Perspective on the Theory of Psychoanalytic Treatment. *Psychoanal. Inq.*, 9: 67-87.
- Rosenfeld, H. (1959). An Investigation Into the Psycho-Analytic Theory of Depression. *Int. J. Psycho-Anal.*, 40:105-129.
- Rosenfeld, H. (1969). On the Treatment of Psychotic States by Psychoanalysis: An Historical Approach. *Int. J. Psycho-Anal.*, 50:615-631.
- Sandler, P.C. (2009). *A clinical application of Bion's ideas- Dreaming, transformation, containment and change*. London: Karnac.
- Skelton, R. (Ed). (2006). *The Edinburgh International Encyclopaedia of Psychoanalysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Winnicott, D.W. (1960). The Theory of the Parent-Infant Relationship. *Int. J. Psycho-Anal.*, 41: 585-595.

Regional Consultants and Contributors

Europe: Solvi Kristiansen, C and. Psychol.; and Dimitris-James Jackson, MD (**אירופה**)

Latin America : Vera Regina, J.R.M. Fonseca, MD, PhD; Joao Carlos Braga, MD, PhD;

(**דרום אמריקה**)

Antonio Carlos Eva, MD, PhD; Cecil Rezze, MD; and Ana Clara D. Gaviao, PhD

North America: Louis Brunet, PhD; Eve Caligor, MD; James Grotstein, MD; Takayuki Kinugasa, MD; Judith Mitrani, PhD; and Leigh Tobias, PhD (צפון אמריקה)

Inter-Regional Coordinating Co-Chair: Eva D. Papiasvili, PhD, ABPP

Additional English Editorial Assistance: Leigh Tobias, PhD

המילון האנציקלופדי הפסיכואנליטי הבין-אזורי מורשה תחת Creative Commons Licence CC-BY-NC-ND
הזכויות העיקריות שמורות למחברים (ה-IPA והכותבים חברי ה-IPA). עם זאת, אחרים יכולים להשתמש בחומר בכפוף
לשימוש לא-מסחרי, תוך מתן קרדיט ל-IPA
(בכלל זה קישור ל- URL www.ipa.world/IPA/Encyclopedic_Dictionary) ושיחזור מילולי, שאינו בצורה שונה
מהמקור, ערוכה או מעורבת. ראו הקישור לגבי התנאים.

תירגום: רובי שונברגר, Robbie Shonberger

תאום תרגום: שמואל ארליך, מירה ארליך-גינור, Shmuel Erlich, Mira Erlich-Ginor

תאום: מריה אינז ניאטו, María Inés Nieto